

Začlenění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) do školní družiny

Charakteristika:

Postup předání žáka se SVP od třídního asistenta a třídního učitele ze třídy, kterou žák navštěvuje, do školní družiny novému asistentovi (působícímu pouze v družině) a vychovateli. Opatření, která jsou v tomto pracovním listu uvedena, jsou vhodná pro všechny žáky se SVP, kteří v danou dobu vykazují známky nevhodného nebo nebezpečného chování.

V této variantě je asistent ve třídě přiřazen pouze k jednomu žákovi se SVP a v družině patří asistent opět jen k tomuto jednomu žákovi, ne celé třídě.

Velikost skupiny, věk dětí:

V přímé spolupráci je třídní učitel, třídní asistent, vychovatel v družině a asistent v družině. Skupina ve třídě má cca 30 dětí, v družině 30 dětí a více.

Čas:

Jedná se o pravidelnou činnost s postupným navyšováním časové dotace.

Postup:

Předání žáka se SVP do družiny

Nastavení postupu spolupráce všech zúčastněných stran:

- » nastavení podmínek a konkrétních bodů postupu, jak inkludovat žáka do družiny
- » nastavení postupu řešení problémových situací

Společná schůzka třídního učitele, třídního asistenta, vychovatele školní družiny a nového asistenta do družiny (žák může mít buď stejného asistenta ve výuce i ve družině, anebo dopolední asistent ve výuce a odpolední asistent v družině jsou odlišní zaměstnanci). Na schůzce proberete všechna specifika žáka a jeho potřeby, jako je např. zrakové nebo sluchové postižení, diety, alergie a zdravotní znevýhodnění. Také jsou důležité žákovy oblíbené, a naopak rušivé podněty, hry a jiné činnosti. Je dobré si říci, čeho se vyvarovat, aby nevznikly nežádoucí nebo nebezpečné situace. Všichni se společně domluvíte na stejných pravidlech, která platí jak ve třídě, tak i v družině. Tato pravidla předáte srozumitelně žákovi, aby věděl, co se smí, a co naopak ne. Dále nastavíte postup inkluze žáka do školní družiny (podrobně viz bod 2).

Postupné zvykání asistenta na nového žáka

1. Zaškolení asistenta bez přítomnosti žáka trvá cca 4 hodiny (záleží především na předchozích zkušenostech asistenta s dětmi se SVP). Jedná se o komplexní školení

práce s žáky se SVP za předpokladu, že asistent nemá žádné předchozí zkušenosti. Potřebuje doporučit publikace, předat veškeré informace o individuálních potřebách žáka a postupy např. při zdravotních potížích a nastavit předběžný časový rozvrh dalších setkání. Než půjde asistent poprvé s žákem do družiny, je potřeba, aby se samostatně seznámil s prostředím, vychovatelem a ostatními žáky.

2. Seznamování nového asistenta s žákem ve školní třídě za dohledu učitele i třídního asistenta cca 14 dní po 20 min. (např. během velké přestávky, opět záleží na společné domluvě a schopnostech asistenta).

3. Samostatný pobyt asistenta ve školní třídě, nebo mimo ni s žákem (bez dohledu) cca 14 dní po 20 min. (záleží na uvážení všech zúčastněných a schopnosti asistenta zajistit bezpečnost žáka v případě, když na něj nedohlíží třetí strana).

Pozn.: Může se stát, že si asistent s žákem „nesedne“, což se dá zjistit někdy až po delší době. Abyste předešli komplikacím, počítejte s delším časem na adaptaci.

4. První vstup žáka do družiny s asistentem by mohl probíhat bez přítomnosti ostatních dětí a žák by se seznámil s prostředím a pravidly pouze v přítomnosti asistenta v družině. První vstup se může odehrát i bez dohledu třídního asistenta, podle uvážení a možností.

I v případě, že je žák už delší dobu dobře začleněn do kolektivu, je někdy nutné čas pobytu v družině dočasně zkrátit v návaznosti na individuální potřeby a stavy (není schopen v družině být, není to pro něj přínosné, má rodinné problémy atd.).

TIPY

Při prvním kontaktu s celou třídou v družině není vhodné žáka nechat jít hned do volného prostoru se všemi dětmi samotného (ponechat ho v nové situaci samotného). Asistent by mu měl být oporou a nejlépe ho nejdříve seznámil s menší skupinkou žáků. Například může žáka přiblížit ostatním tím, že ho vezme do společně připravené hry, o které ví, že ji žák dobře zvládá a je v ní úspěšný. Aby jeho vrstevníci viděli, že je v něčem také dobrý.

Když asistent uváží, že žák sám a dobře zvládá situaci ve větší skupině a hraje si s ostatními spolužáky, může ho nechat samostatně se zapojit do aktivit. Neustále ale sleduje, kdyby bylo něco potřeba vyřešit.

Po domluvě může asistent postupně navyšovat čas pobytu žáka v družině.

Varianty a komentáře:

Všechna uvedená doporučení vyplývají pouze ze zkušenosti z praxe ve více pražských ZŠ a MŠ a lze je proto doporučit jen po dalším zvážení konkrétní situace a konkrétního žáka. Není možné je považovat za jediný univerzální návod. Vždy je správné uvažovat a chovat se empaticky přiměřeně dané situaci a žákovi.

Faktory úspěchu:

- » Předem domluvená pravidla všech zúčastněných stran
- » Dostatečná časová dotace na organizaci a přípravu
- » Zpětná vazba všech zúčastněných

Pokud je začlenění žáka provedeno s citem a správně, je ku prospěchu všem. Když je žák přijímán svým okolím a je v něčem úspěšný, je přirozeně motivován zlepšovat se ve věcech, které mu dělají potíže. Zároveň se žáci v jeho společnosti učí jednat s člověkem s odlišnými potřebami. Mohou mu pomáhat a mít z toho radost.

Pokud se spolupráce vychovatele s asistentem daří, předejde se tím mnoha stresovým a zátěžovým situacím, které mohou být velmi vyčerpávající a neúnosné.

Příklady situací, které mohou nastat, a jejich úspěšné řešení

Být o krok napřed.

Co by měl asistent předjímat a na co dávat pozor.

Asistent dává pozor, aby žák neměl přístup k potenciálnímu nebezpečí (zásuvky, ostré předměty, sklo, otevřená okna). Blokuje přístup k věcem ostatních žáků, pokud hrozí, že by je žák mohl poškodit (např. může někomu zmačkat obrázky, sešit, poškodit pomůcky, něco rozstříhat, rozkopnout stavebnici nebo házet předměty, venku pozor na házení věcí do silnice, kanálu, koše apod.). Asistent dohlíží i na to, aby nedošlo ke ztrátě žakových osobních věcí.

Při pobytu venku nebo na školním hřišti sleduje bezpečnost a dodržování povoleného okruhu vzdálenosti, aby žák svévolně neodešel.

Důležité je zamezit těmto situacím v začátku, nebo jim předcházet, aby se frekvence nevhodného chování s časem nezvyšovala. Pak by totiž pobyt žáka v družině nebyl vůbec možný.

Je potřeba vždy dbát hlavně na bezpečnost žáka a jeho okolí.

V praxi může dojít k nevhodným nebo nebezpečným situacím, které mohou nastat nejen ve školním prostředí, ale i doma například mezi sourozenci.

1. BĚŽNÉ SITUACE

V případě, že se žák chová nevhodně nebo nebezpečně, asistent ho nehodnotí slovně ani jinak. Trvá na tom, aby svoje chování napravil, a nenabízí ani mu neslibuje jinou alternativu jeho oblíbených činností.

Žák by měl, v rámci svých schopností, zkusit pochopit situaci, ve které se choval nevhodně nebo nebezpečně vůči sobě nebo ostatním. Teprve když je skutečně v klidu a vnímá, asistent s ním probere jeho chování. Asistent by se také naopak měl snažit žáka pochopit a vyslechnout, co ho k jeho chování vedlo.

Když se ve vyhocené situaci argumentuje, nebo příliš vysvětluje, žák někdy není schopen vnímat, co mu říkáme a situace se dále stupňuje. Proto je lepší beze slov vyčkat a vše vysvětlovat teprve tehdy, když je žák schopen v klidu vnímat. Asistent by měl vše citlivě uvážit.

Situace 1)

Žák při oblékání zahodí čepici. Asistent žáka mlčky doprovodí k místu, kde leží čepice a čeká, dokud si ji sám nezvedne, v tomto případě jde o trpělivost dotáhnout situaci do konce, aby si sám žák čepici zvedl a nasadil. Situace může trvat i delší dobu, ale je nutné vytrvat. Tato konkrétní situace přímo demonstruje, jakou výhodou je přiřazení jednoho asistenta k právě jednomu žákovi a také předem domluvené postupy s vychovatelem ve družině.

Pozn.: Pokud má asistent pedagoga na starosti více než jednoho žáka, není bezpečné uvedenou situaci řešit výše popsáním způsobem. Většinou se podobné situace opakují, proto je dobré se na postupu s vychovatelem domluvit.

Situace 2)

Žák se nechce řadit k odchodu, pobíhá nebo křičí. Asistent mu blokuje volný prostor a vyhradí mu rozpažením rukou místo, kde má stát. Takto se přidají k seřazeným dětem a pokračují s nimi v cestě.

Když žák už zvládá jít s asistentem v klidu, může asistent vybrat jednoho klidnějšího spolužáka a dát je do dvojice spolu. Nejlépe na konci řady, aby byl asistent v blízkosti a mohl kdykoliv zasáhnout.

2. SLÍBENÁ AKTIVITA

Když žákovi asistent slíbí nějakou věc nebo aktivitu a on se přitom začne chovat nežádoucím způsobem, je potřeba mu věc odebrat nebo skončit se započatou aktivitou, neposkytovat jiné oblíbené věci a nekomentovat slovně ani jinak. Od věci nebo činnosti je vhodné upustit a začít s jinými jednoduchými hrami nebo neutrální prací, kterou žák zná a obvykle ji zvládá.

Vždy je důležité přejít k aktivitě, při které si žák v afektu nemůže ublížit.

Je důležité, aby žák pracoval a práci zvládal sám. Zadaná aktivita nesmí být příliš těžká, ale zároveň by neměla být odměnou (omalovánky, vystřihování – posoudí asistent podle schopností žáka). Tyto aktivity musí mít asistent vždy předem připraveny a po ruce. Jakmile žák činnost dokončí a je v klidu, může si sám zvolit jiné aktivity. Frustraci tak zvládne pomocí aktivity, kterou udělá v klidu a sám bez výrazné dopomoci a pozornosti.

Je zbytečné opakovat instrukce, pokud je zřejmé, že žák zadání pochopil a jen si opakováním otázek žádá pozornost.

Situace 1)

Jdete společně pro chtěnou hru a cestou žák schválně kopne do spolužáka, sahá na vypínače, křičí apod. Hračku, na které jste se domluvili, teď nebudete vyndávat, ale sednete si ke stolečku nebo na koberec, a vyndáte si čtení, psaní, jednoduchou vkládačku apod.

Situace 2)

Opět jdete k předem domluvené hře a žák cestou schválně shodí květináč nebo spolužákovi postavené kostky atd. Nejprve musí napravit škodu – zamést, omluvit se. Poté hned přistoupíte k připravené aktivitě, která je v aktuálním stavu žáka bezpečná, viz výše.

3. PŘI PRÁCI NEBO NÁPRAVĚ ŠKODY

Jedná se většinou o situace, které se v průběhu času více vyhrocují, například pokud asistent žákovi určil ukončení nějaké činnosti (za 5 minut, až zazvoní...) a žák toto ukončení nerespektuje, má se oblékat a místo toho běhá a křičí, má si uklízet věci do tašky a hází jimi, nebo někomu vytrhne věc z ruky a při jejím vracení křičí, někoho uhodí atd.

Je dobré trvat na ukončení činnosti, vrátit spolužákovi hračku, douklidit věci do tašky. Je potřeba, aby dal asistent žákovi najevo, že trvá na tom, aby věc dokončil, a to bez zbytečných komentářů a přemlouvání na splnění. Asistent musí zvážit, jestli je žák schopen věc splnit a jestli porozuměl zadání.

Když nevhodné chování u žáka přetrvává a zhoršuje se, asistent s žákem přechází ke klidové činnosti například u stolku, a když je žák více v klidu, může mu asistent nabídnout několik variant připravených aktivit (vybarvování, psaní, čtení atd.)

Situace 1)

Žák vytrhl spolužákovi hračku z ruky, asistent trvá na vrácení, ale žák hračku po spolužákovi hodí. Asistent následně trvá na tom, aby žák hračku vzal a spolužákovi ji dal do ruky v klidu, poté společně přecházejí ke stolečku, kde si žák vybere z asistentem nabízených aktivit. Vybere si omalovánku, tu však v průběhu vzteky roztrhá. Asistent by neměl ustupovat a trvat na dokončení i v tomto případě, mít popřípadě připravené další výtisky.

4. CIZÍ VĚCI

Asistent musí mít přehled o žákovi a prostoru, kde se pohybuje. Předem se s žákem a vychovatelem domluví na pravidlech, kam smí a kam ne. Důležité je, aby se žák nejdříve zeptal, co si může vzít, půjčit, otevřít nebo kam může jít.

Než se naučí toto pravidlo respektovat, je možné zamezit přístup do prostorů a k věcem, které žákovi nepaří.

Situace 1)

Žák bez dovození otevře skříňku a vyndá krabici se stavebnicí. V tomto případě trváte na tom, aby žák sám vrátil krabici a zavřel skříňku.

Možnosti:

1. Pokud krabici v klidu vrátí, přistoupíte k jiné hře nebo činnosti.
2. Pokud při vracení křičí, hází věcmi apod., přistoupíte k připravené činnosti, viz výše.

Asistent předjímá a těmto situacím v nejlepším případě předchází.

5. VENKU

Obecně je venku riziko nebezpečných situací mnohem vyšší. Pokud nastane venku nebezpečná situace, asistent ji nehodnotí slovně ani jinak, trvá na nápravě a nenabízí žádný jiný alternativní program, dokud se žák neuklidní. Při afektu ho chrání před neuváženým chováním a udržuje ho na bezpečném místě pro něj i pro ostatní. Jakmile je chování v normě, nevrací se k předešlé problémové situaci, ale naváže jiným, klidnějším programem. Venku je asistent neustále ve střehu a sleduje, co se děje v širším záběru okolo žáka.

Situace 1)

Žák při fotbalu napadne spolužáka. Okamžitě ho mlčky odvedete ze hry na bezpečné místo stranou a počkáte, až se uklidní. Poté se společně vrátíte ke spolužákovi, kterému se omluví. Vhodné je vyhledat jinou, klidnější aktivitu. To je na vašem uvážení podle momentálního stavu žáka.

Situace 2)

Žák hodí svoji mikinu za plot hřiště, kam si pro ni nesmí jít. Mlčky si vezmete mikinu k sobě a nevěnujete žákovi žádnou pozornost, tedy ho ani nekáráte – to už je totiž pozornost. Tímto si ji žák zkusil vynutit, a kdybyste mu ji poskytli a mikinu vrátili, je pravděpodobné, že by se situace opakovala. Pokud je to možné, je lepší mikinu sebrat později, kdy to žák nepostřehne (domluva s kolegou), a tím nepodpořit žákovo nevhodné vynucování pozornosti.

Jak podpořit zapojení žáka do skupiny? Jaké společné činnosti jsou vhodné?

Do společných činností asistent nesmí žáka nutit. Je vhodné ho včas informovat, co se bude dělat, a na aktivitu ho připravit (slovně nebo pomůckami). Dále je dobré informovat včas ostatní žáky a vychovatele, že se do činnosti asistent s žáky zapojí. Společné aktivity volí podle možností a preferencí žáka (sport, VV, HV, stavebnice, puzzle, společenské hry, společná svačina, venkovní hry).

Rizika:

- Nespolupráce zúčastněných stran. Nedostatečná kompetence a zkušenosti budoucího asistenta.
- Nedostatečná časová dotace na přípravu.
- Nepozornost nebo únava asistenta.
- Jako velmi rizikové se jeví delší čekání na jednom místě v hlučném prostředí s ostatními žáky (čekání na oběd, oblékání v šatně, řazení při odchodu).
- Může vzniknout situace, že žák se SVP je neklidný anebo v napětí, a může někomu nebo sobě ublížit, křičet, utíkat.
- Jak tomu předejít? Mějte žáka neustále pod dohledem a na dosah, popřípadě s ním včas poodejděte.